

Vepsevåk *Pernis apivorus*

Global utbredelse

Vepsevåkens hekkeområder strekker seg fra de sentrale deler av Spania, gjennom Europa og de sørlige deler av Sibir til Ob, muligens østover til Jenisei. Den forekommer bare spredt og fåtallig i hekketiden i de tørre landskapene mot Middelhavet, og de nedbørrike kystområdene i vest. Erstattes øst i Sibir til Japan av underarten *orientalis*, av noen forfattere ansett som en underart av toppvepsevåk *P. ptilorhynchus*. Ytterligere underarter/arter i SØ-Asia.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Foretrekker mosaikklandskap hvor skogholt, særlig løvskog, veksler med eng, buskvegetasjon, våtmark og innsjøer. Er knyttet til lavlandsskogene i de sørøstlige deler av landet, fra Vest-Agder til dalførene i Valdres, Gudbrandsdalen og Østerdalen. Reirfunn 1918 i Nordli i Nord-Trøndelag. Utnytter også høyere-liggende skog. Observert under omstendigheter som tyder på hekking i 700 m høyde ved Geilo sommeren 1992. Hekker i skoggrensa på 1500 m i Alpene, og opp mot 2000 m i Kaukasus.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Vepsevåken lever hovedsakelig av insekter. Da insektproduksjonen er størst i gode boniteter, er vepsevåkens kjerneområder i Norge sterkt kulturpåvirket. Kulturlandskapet fram til 1950-årene var mer rikt på insekter enn dagens. Vepsevåkbestanden er derfor redusert, men arten forekommer fremdeles vanlig i de sørøstlige deler av landet.

På grunn av det anonyme atferdsmønsteret ved hekkeplassene blir vepsevåken oversett, og selv erfarne ornitologer forveksler den med musvåk. De bestandsanslag som foreligger er således for lave. Nyere observasjoner under trekket bekrefter vesentlig større populasjoner enn tidligere antatt. Høsten 1972 krysset 116.000 individer Gibraltarstredet. Våren 1985 trakk over 850.000 vepsevåk nordover ved Eilat.

I forbindelse med rovfuglundersøkelser i nedre Telemark og Vestfold i 1970- og 1980-årene ble vepsevåk i framvisningsflukt observert gjennomsnittlig 4 km fra hverandre, tilsvarende 15 km² pr. par. Liknende bestandstettheter er funnet i Aust-Agder og Sverige. Lokalt i særlig insektrike biotoper finnes tettere populasjoner. Sommeren 1993 ble det funnet 3 naboreir med unger ved Skien i avstand på henholdsvis 1.4 og 2.5 km fra hverandre.

Bestanden synes for tiden stabil til svakt avtakende. Utbredelsesområdet og bestandstettheter antyder mellom 500 og 1000 par i Norge.

Hekkebiologi

Vepsevåken ankommer hekkeplassene i andre halvdel av mai. Reiret bygges fortrinnsvis i gran, men den benytter også løvtrær. Overtar av og til ledige hønseshauk- og musvåkireir. De to eggene, som legges primo/medio juni, ruges i 30-35 dager. Ungfuglene blir flygedyktige etter 40-44 dager. Artsspesifikk framvisningsflukt under reirbygging og egglegging, samt i juli, særlig etter mislykket hekking. I bølgeflukt føres vingene raskt opp over kroppen, fulgt av 4-6 hurtige «skjelvinger» gjennom vingene.

Lever i hekketiden hovedsakelig av insekter, fortrinnsvis larver og pupper av sosiale humle- og vepsearter av ordenen *Hymenoptera*. Begrensede insektforekomster suppleres på forsommeren med frosk, småfuglunger og egg. Ofte mislykket hekking i kalde, fuktige somre med liten insektproduksjon. Langvarig tørke reduserer også forekomsten av humler og veps vesentlig.

Trekkforhold

Som insekteter trekker vepsevåken til de tropiske deler av Afrika. De voksne fuglene forlater hekkeplassene ultimo august, ungfuglene ca. 14 dager senere. Skandinaviske vepsevåker passerer over Gibraltarstredet. En mindre del av populasjonen krysser Middelhavet over Messinastredet og Sicilia til Cap Bon i Tunis. Trekker nordover i april og første halvdel av mai. Ettåringer oversommer i Afrika.

I de tørre landskapene mellom hekkeområdene i nord og de tropiske skogene er forekomsten av insekter sterkt begrenset. Vepsevåken bygger derfor opp store fettreserver, og foretar et hurtig trekk uten næringssøk underveis. Relativt lav vingebelastning gjør det mulig å utnytte den svake termikken ved soloppgang og solnedgang. Forlater i motsetning til andre trekkende rovfugler overnattingsplassen allerede ved daggry, og trekker til mørket faller på. Krysser åpne havstrekninger ved aktiv flukt, og fortsetter trekket under værforhold hvor andre rovfuglarter søker ly.

Overvintrer i tilknytning til de tropiske skogene i Vest-Afrika, særlig i randsonene, samt på savannene sør til Johannesburg. Lever i vinterkvarterene hovedsakelig av insekter. Næringskonkurrenter finnes bare i liten grad hva *Hymenoptera*-larver/pupper angår. Jakter også insekter sammen med taksvaler over regnskogens kronetak.

Avskoging, ørkendannelse, urbanisering og pesticidanvendelse i overvintringsområdene reduserer vepsevåkens næringstilgang. Skogfragmentering er derimot ikke nødvendigvis negativ, idet den fortrinnsvis søker føde i skogens randsoner. Utsettes i deler av Middelhavsområdet for betydelig jakttrykk blant annet fordi den anses som en delikatesse.

Gunnar Hansen

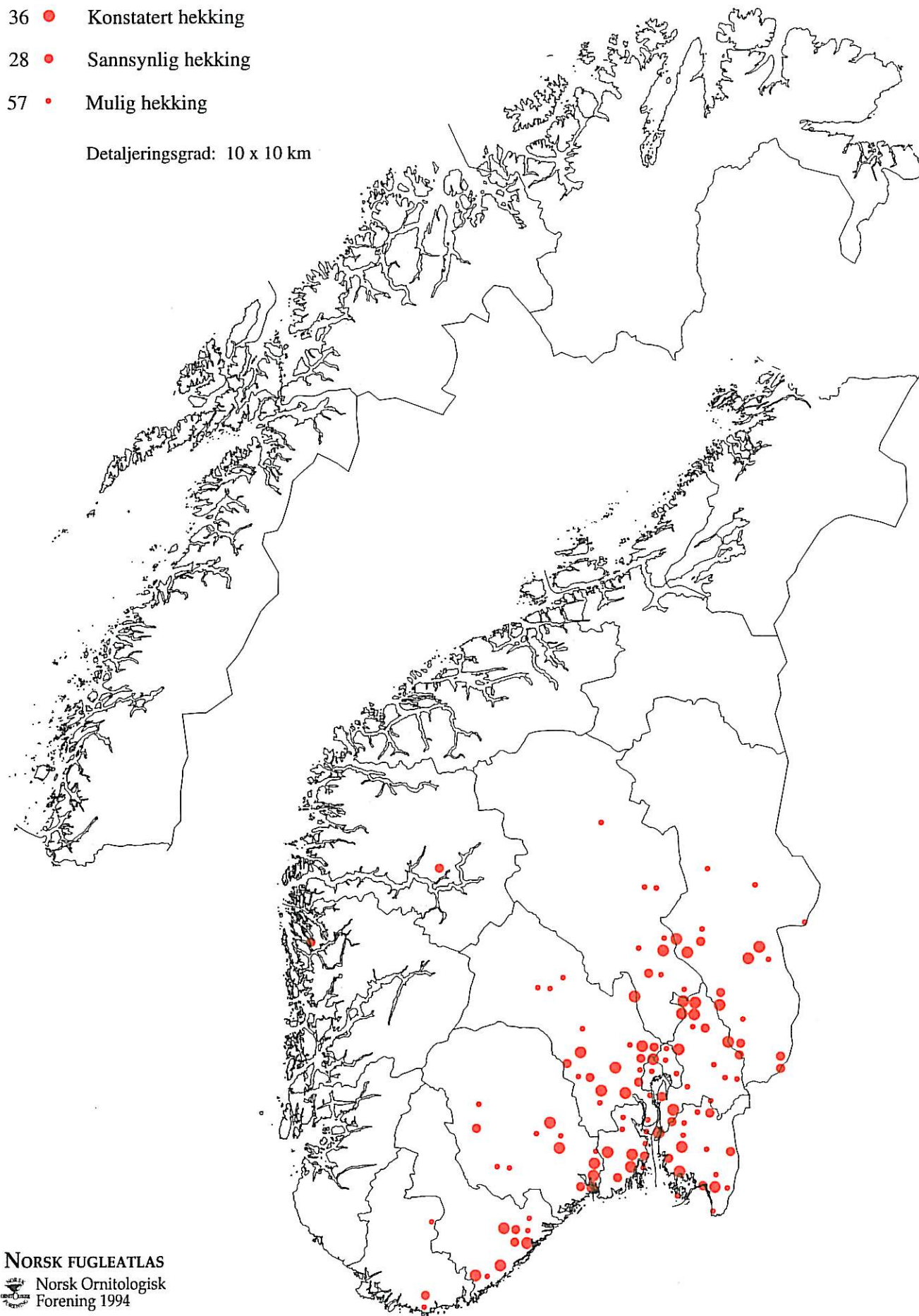
Vepsevåk *Pernis apivorus*

36 ● Konstatert hekking

28 ● Sannsynlig hekking

57 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

NORSK FUGLEATLAS

Norsk Ornitologisk
Forening 1994